

Algemeen juryrapport door de heer ANTOON COOLEN, voorzitter van de jury.

De jury voor de toekenning van de Martinus Nijhoff vertaalprijs stond bij het alterneren der prijstoekenning voor vertalingen van letterkundig werk uit een vreemde taal in het Nederlands en voor die uit het Nederlands in een vreemde taal dit jaar voor de taak, uit deze laatste vertalingen een keuze te doen van werk, dat voor de onderscheiding van deze prijs in aanmerking zou komen.

Het resultaat van de eigen oriënteringen der juryleden werd belangrijk aangevuld door een groot aantal inzendingen van vertalingen uit het Nederlands in het Duits, Frans, Engels, Tsjechisch en de Scandinavische talen. Hoofdzakelijk is dit bellettrie uit de latere tijd. Een overzicht van de vertalingen van Nederlandse romans van de laatste veertig jaar weerlegt de opvatting, als zou de beperktheid van het Nederlandse taalgebied een belemmering zijn voor de verspreiding van Nederlandse werken der verbeeldingslitteratuur in het buitenland. Wel is waar neemt onder deze romanvertalingen de populaire lectuur een onevenredig grote plaats in, maar er zijn ook veel romans vertaald, die waardevol zijn voor de Nederlandse letterkunde en die de Nederlandse romankunst in het buitenland behoorlijk vertegenwoordigen.

De vertalers zijn dikwijls gelegenheidsvertalers, door de buitenlandse uitgevers van Nederlandse werken voor de vertaalopdracht aangezocht, omdat zij uit onze taal kunnen overzetten, een voorwaarde, die soms de enige en niet altijd veilige maatstaf is. De jury zocht veeleer naar die vertalers, wier arbeid voortspruit uit een eigen, levendige belangstelling voor onze letterkunde en een meer dan oppervlakkige kennis ervan. Deze tweevoudige vooropstelling doet zich aanstonds gelden als het de bekendmaking van de Nederlandse dichtkunst in het buitenland betreft.

Er is bij tijd en wijle Nederlandse dichtkunst vertaald, zowel geestelijke poëzie en dramatiek uit de middeleeuwen als poëzie uit de latere en jongste tijden, die in buitenlandse dichters uitstekende vertalers vond. Maar deze verspreiding verhoudt zich erger dan ongunstig tot de buitenlandse bekendheid van de Nederlandse romanlitteratuur met die veel te brede marge van boeken, welke literair waardeloos zijn. Dit is om den indruk, dien onze letterkunde in het buitenland zou gaan geven, des te meer te betreuren, omdat van Gezelle af tot Marsman toe de Nederlandse litteratuur haar hoogtepunt heeft gehad in een onbetwistbaar rijke lyriek, in haar beste vertegenwoordigers zonder aarzeling vergelijkbaar met die der dichters in het buitenland, die ver buiten hun grenzen bekendheid verwierven. Deze opvatting sprak A. Roland Holst uit met betrekking tot Nijhoff: ware onze taal een wereldtaal, dan zouden niet weinig van zijn gedichten wereldvermaardheid hebben. Dit kan ook gezegd worden van Roland Holst zelf, zowel als van Henriette Roland Holst van der Schalk, van Boutens en Gorter, Slauerhoff en Achterberg.

Het is dus duidelijk, in welke richting de aandacht van de jury in het bijzonder ging. Het was voor haar een grote verrassing, bij de uit zichzelf beperkte keuze der waardevolle vertalingen van Nederlandse dichtkunst het werk aan te treffen van James Holmes, Amerikaan van geboorte, die in September 1949 naar Nederland kwam en uit belangstelling voor onze litteratuur en in het bijzonder voor de Nederlandse lyriek zich er een opvallende en inzichtrijke kennis van heeft eigen

gemaakt, met zó uitzonderlijke affiniteit voor onze taal in zijn dikwijls meesterlijke overzettingen, dat onze jury, daarbij steunend op een zorgvuldig vergelijkend onderzoek der teksten door haar medelid Mr. Straat, niet aarzelde, hem als de eerste buitenlandse laureaat van de Nijhoff-vertaalprijs te onderscheiden.

Toen in 1949 de heer Holmes op vijfentwintigjarige leeftijd naar Nederland kwam was hij in het bezit van het baccalaureaat magna cum laude van het William Penn college in Oskaloosa in de staat Iowa, waar hij Engelse letteren had gestudeerd, en van de graad Master of Arts, behaald aan het Haverford-college. Hij kwam in September 1949 naar Nederland in verband met zijn benoeming tot docent aan de Quakerschool te Eerde bij Ommen. In de jaren 1950-51 studeerde hij Nederlandse letteren aan de gemeentelijke universiteit van Amsterdam en begon in samenwerking met Hans van Marle zijn eerste vertalingen uit de moderne Nederlandse literatuur. Zijn eerste Nederlandse poëzievertalingen verschenen in 1951 in de *Poetry Quarterly* in Londen. Hij studeerde ook Indonesische literatuur en verzorgde met van Marle een serie boeken *Selected studies on Indonesia by Dutch scholars*, die door het Instituut voor de Tropen werden uitgegeven. In 1954 publiceerde hij prozavertalingen van Hugo Claus en Adriaan Morriën in het tijdschrift *Atlantic Monthly*. Daarna verzorgde hij voor een in Rome verschenen anthologie van poëzie uit verschillende landen de Engelse vertaling van een kleine bloemlezing uit de moderne Nederlandse dichtkunst met een levensbericht en een uitstekende beknopte kenschetsing van de opgenomen dichters: Martinus Nijhoff, Paul van Ostaijen, Hendrik Marsman, Edgar Du Perron, Jan Slauerhoff, Gerrit Achterberg, M. Vasalis, Hans Lodeizen en Lucebert. Een ander belangrijk werk ter bekendmaking van de Nederlandse dichtkunst in het buitenland zijn dertien voordrachten over de Nederlandse dichtkunst der laatste zeventig jaar, welke de heer Holmes tussen April en September het afgelopen jaar, voor de Wereldomroep hield. Deze lezingen werden elk vier maal uitgezonden, n.l. naar India, Engeland, Canada en de Verenigde Staten.

De voordrachten vormen het geheel van een summier essay, dat boeit door het inzicht, dat de samensteller in onze dichtkunst heeft. Ze zijn gebaseerd op uitstekende eigen vertalingen van gedichten, aangevuld met enkele vertalingen van anderen.

Gaat de voorkeur van Holmes uit naar de moderne Nederlandse lyriek, hij begaat niet de fout haar zonder verleden te zien. Het tachtiger aesthetisme onderscheidt hij wel zeer duidelijk in zijn afhankelijkheid van de Engelse lyriek, waarvan hij het voorbeeld geeft ener opvallende parallel tussen Shelley en Perk. Ook in de bloeimomenten der dichtkunst van voor tachtig heeft hij zich verdiept. Hij geeft een zeer zuivere vertaling van het middeleeuwse *Het daghet in den Oosten*, zij het met prijsgeving der bekoring van de archaische toon, en vertaalde ook Hooft's *Galathea, siet den dach comt aen*. Hij onderscheidt uitstekend Vondel's barok en Hooft's verfijnd classicisme, het omgangstaal-bestanddeel in Huygens kernachtigheid en Bredero's aards en volbloedig realisme. Deze vluchtige terugblik op middeleeuwen en zeventiende eeuw gaat de schets vooraf der ontwikkeling van de Nederlandse dichtkunst in de laatste zeventig jaar, een kleine studie, waarin, na tachtig en Gorter's

nieuwe geluid, de dichters Nijhoff en Marsman zijn behandeld, Slauerhoff, de Forumdichters, de late dertigers, de dichters van Criterium, waaronder Hoornik, Vasalis en vooral Achterberg, daarna de Nederlandse verzetspoëzie onder de Duitse bezetting, de na-Criterium dichters, de experimentelen met een afzonderlijke behandeling van Lucebert en een samenvattende slotbeschouwing. De ondertitels der voordrachten tonen de uitgesproken gerichtheid van Holmes aan, die van Coster's Stem noch van Coster's inaugurerende inleiding der nieuwere Nederlandse dichtkunst vanaf van Eyck melding maakt en in het bijzonder de drijfkrachten onzer latere poëzie rond *Forum* ziet. Het is juist gezien, dat de invloed daarvan in alle geleidingen belangrijk heeft doorgewerkt. Anderzijds komt hij voort uit een levenshouding, die slechts die van een deel der Nederlandse letterkunde en der Nederlandse letterkundige belangstelling is of was. Tezelfdertijd rijpte ten onzent de dichtkunst van Henriette Roland Holst tot weer die transcendente levens- en geesteshouding, waaruit de middeleeuwse geestelijke dichtkunst en geestelijke dramatiek ontstond en die zo integrerend is ook in Nijhoff's geestelijke lyrische lekenspielen.

Na zijn verrassende vertaling van *Het daghet in den Oosten* verrast Holmes niet minder met zijn vertaling van den aanhef van Gorter's *Mei*. Aan de twintig regels, die in het Engels een geluid oproepen dat samenstemt met dat van Gorter, valt een passus te ontlenen, die de moeilijkheid der vertaling van poëzie bijna ontmoedigend illustreert. 'En menig moe man, die zijn avondmaal nam', waarbij dat 'nam' nog naar de volgende versregel enjambeert wordt: and many a tired man, taking his meal. Mr. Straat merkt op, dat de vertaling voor de vuist weg is en dat er nog aan zal worden gevijld. Als in deze woordschikking het participium 'taking his meal' onvermijdelijk is, en het avond voor maal moet wegvallen, dan voelt men de bijna onoverbrugbare afstand tussen vertaling en origineel. In de laatste jaarvergadering van de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde te Leiden heeft professor Minderaa een voordracht gehouden over de onoplosbare problematiek der vertaling van poëzie, waarin klanktextuur en rijm als wezenlijke waarden samenleven in een natuurlijke symbiose. Het voorbeeld der vertaling van een versdeel van Gorter is slechts aangehaald ter onderscheiding van één moeilijkheid uit het onoverzienbare veelvoud van moeilijkheden, die den vertaler van poëzie hun opgave stellen, en om des te meer te beseffen, hoe de heer Holmes die moeilijkheden heeft opgelost in de woordgetrouwe vertalingen van Nijhoff, welke Mr. Straat kenschetst als Nijhoff – vrijwel totaal, of die van Lodeizen, Vasalis en Achterberg, welke hij verbluffend noemt. Mr. Straat zal aanstonds in enige tekstvergelijkingen tussen vertaling en origineel daar nader op ingaan.

Uit deze gegevens blijkt, dat de heer Holmes zich niet heeft gespecialiseerd: zijn belangstelling bestrijkt een uitgebreid terrein. Hij heeft nog vertalingen van zeventiend' eeuwse Nederlandse dichters in portefeuille, alsmede een vertaling van Nijhoff's *Awater* en prozavertalingen van Van het Reve, Alberts en Du Perron. Hij is zojuist teruggekeerd van een reis van vier maanden naar de Verenigde Staten, waar hij contacten legde met tijdschriftredacties en uitgevers om hen te interesseren voor de uitgave van Nederlandse dichtkunst en proza. En hij is bezig aan een bloemlezing

uit de moderne Nederlandse poëzie, die de omvang van een boek zal hebben.

Holmes noemt in de slotbeschouwing zijner voordrachten voor de Wereldomroep de hedendaagse Nederlandse dichtkunst een rijk dooreen geweven kleed. Over de toekomst sprekend, zegt hij, dat Nederland niet achter is in zijn ontwikkeling: het gaat zijn tijd voorop. In het zich ontvouwende patroon van het moderne leven ziet hij de urbanisering van dit dichtstbevolkte land ter wereld als de dominerende figuur. Hij haalt een uitspraak aan, volgens welke ons land een land is van schoorstenen en tulpen. De tulp behoort bij het geheel der urbanisering, die bij ons de natuur inperkt tot enkel een recreatiestroom.

Wij kunnen slechts hopen, dat deze dominant als achtergrond van het letterkundig leven door een speelse overdrijving zo sprekend wordt. De grote, aaneengroeiende stad, welke de beide Hollanden zijn, is nabij aan de zee, wier eindeloosheid het onuitputtelijke symbool is in Roland Holst's poëzie. In de buitengewesten liggen duizenden hectaren cultuurgronden, ook met bossen, honderden hectaren groot, zij het, dat onze cultuurgronden in de omgeving der industriecentra een zorgelijk bezit worden. Hun landschap grenst aan de blonde rivierlandschappen, in een waarvan Nijhoff een brug bezocht. Hij zag de nieuwe brug. En hij zag, hoe zij dat wat verwijderd was geweest weer tot nabuurschap verbond. Maar de stem, waarvan zijn oren klonken, hoorde hij daar, onder den hemel over het laagland, midden in de oneindigheid.

Na deze herinnering aan Nijhoff wiens naam ter ere van zijn grote nagedachtenis aan deze prijs is verbonden, moge ik de heer Holmes de gelukwensen aanbieden onzer jury, die hem op grond van zijn bijzondere verdiensten voor onze letterkunde en zijn waardevolle introductie der Nederlandse dichtkunst in een taal, welke tot de grote wereldtalen behoort, met eenstemmigheid de onderscheiding van de M. Nijhoff-vertaalprijs heeft toegekend.

Antoon Coolen
Bert Bakker
Dr. J. Hulsker
Mr. J. Kalff
Mr. E. Straat
Drs. J. Henrick Mulder.

Speciaal Juryrapport door Mr. E. Straat

Een bij uitstek bevoegde, Aleida Schot, houdt straks het referaat van deze avond, getiteld 'De kunst van vertalen'.

Als rapporteur van de jury moet ik in bijzonderheden uiteenzetten, waarom wij dit jaar het werk van een bepaalde vertaler bekronen. Dit houdt onvermijdelijk in, dat ik moet spreken over de richtlijnen en criteria die wij voor onze beslissing hebben gevolgd en toegepast. Maar daarmee betreed ik het terrein van Aleida Schot 'en moet ik mij noodgedwongen begeven in de gevaarlijke situatie, die een schaker direct

herkent als een interferentie, een interferentie nog wel in de vorm van een z.g. cross check, een ‘doorkruisings-schaak’. De term is minder drastisch dan het bekende ‘elkaar in de wielen rijden’ – en is in dit geval ook juister. Want zo’n kruisschaak eindigt meestal met het mat van de zwakste partij, en al weet op dit ogenblik niemand van onze commissie, wat Aleida Schot zal zeggen, – de kans dat mijn betoog straks onbarmhartig wordt matgezet is groot.

Maar dat risico ontheft mij niet van de plicht, van onze keuze verantwoording af te leggen.

Ik maak daartoe gebruik van enkele passages uit een rapport, dat ik verleden jaar aan de jury uitbracht – een keukenrapport, dat alleen al om zijn drastische openhartigheid niet voor openbaarmaking geschikt was. Mijn taak was verleden jaar geheel anders dan dit keer. Ik moest toen uit stapels en stapels inzendingen in proza en dichtkunst een eerste keuze doen van die vertalingen – uit de vreemde taal in het Nederlands – die al direct bij eerste onderzoek boven de andere inzendingen uitmunten. Uitsluitend af te gaan op persoonlijke smaak en voorkeur zou tegenover de vracht inzendingen van de meest uiteenlopende aard tot schromelijke onbillijkheden kunnen leiden. Ik heb dus naar richtlijnen en criteria gezocht die ik – altijd met een zeker optimisme – objectief mocht noemen. Ik heb vele theoretische beschouwingen over de kunst van vertalen overwogen en getoetst: van de klassieken tot de moderneren, om zo te zeggen van Cicero – een uitnemend vertaler – tot en met Rodenko. Mijn slotsom was, dat ook bij vertalen de theorie neerkomt op de praktijk der meesters – zoals in het schaken. Ik heb dan ook bij een meester onder de vertalers, Dante Gabriel Rossetti, de richtlijn gevonden, die voor mijn taak het betrouwbaarste bleek. Die richtlijn kan in één enkel woord worden samengevat: getrouwheid, getrouwheid aan het origineel, ‘fidelity’, zoals Rossetti het noemt. Maar daar komt wel iets bij.

Op Rossetti had ook al de dichter Keuls een beroep gedaan in de inleiding tot zijn vertaling van Dante’s *Vita Nuova*. ‘Terecht zegt Rossetti’ – aldus Keuls – ‘dat het enige motief voor het vertalen van een gedicht behoort te zijn, dat het eigen land met een nieuwe schoonheid wordt verrijkt. Zekere vrijheid is daarbij geoorloofd, mits de zin niet wordt vertroebeld en dat wat in een gedicht essentieel is behouden blijft’. Doch deze interpretatie van Rossetti’s richtlijn leek mij te subjectief.

Met ‘de zin en het essentiële van een gedicht’ kan immers wonderlijk worden omgesprongen. Dat bleek b.v. uit een amusant debat in de *Times Literary Supplement* over een vertaling gemaakt door Ezra Pound. Enige schrijvers van ingezonden stukken hadden daarin ‘silly howlers’ ontdekt. Een Cambridge-Don, zelf een knap vertaler, had zich in het debat gemengd en geprotesteerd tegen parafaseren en adapteren in plaats van vertalen; men mocht als vertaler de lezer niet om de tuin leiden of bij de neus nemen, de vertaalde tekst moest bij terugvertaling ‘roughly’ weer het origineel opleveren. En daarna besloot de anonieme redactie van de *T.L.S.* het debat met een beroep op Rossetti ter verdediging van Ezra Pound: al had hij taalkundig op belangrijke punten ‘silly howlers’ begaan, hij had desondanks nieuwe schoonheid geschapen en daarmee uit.

Als rapporteur van onze commissie had ik daar niets aan: dwaze blunders, en

dan nog wel op essentiële punten, te laten passeren, ten behoeve van het altijd zo subjectieve oordeel over ‘nieuwe schoonheid’ kon niet onze richtlijn zijn. Ik meende echter, dat in Rossetti’s voorbericht tot zijn vertalingen van ‘Early Italian Poets’ meer objectieve elementen te vinden waren dan enkel de eis ‘dat een goed gedicht niet in een slecht veranderd mag worden’, en dat de vertaling het eigen land met nieuwe schoonheid moet verrijken.

‘Aangezien dichtkunst geen exacte wetenschap is,’ schrijft Rossetti, ‘is letterlijkheid van de vertaling volstrekt ondergeschikt aan het hoofddoel. Ik zeg letterlijkheid, niet getrouwheid (fidelity), wat geenszins hetzelfde is. Als letterlijkheid kan worden gecombineerd met hetgeen in deze zin de primaire voorwaarde is voor welslagen, dan mag de vertaler zich gelukkig prijzen en moet hij zijn uiterste best doen, ze te verenigen. Als dat doel slechts door omschrijving kan worden bereikt, dan is omschrijving de enige weg die hij gaan kan.’

Hier wordt door Rossetti zeer positief en scherp omschreven dé eis gesteld, dat de vertaler tegenover het origineel getrouwheid in acht dient te nemen, maar wordt letterlijkheid, hoezeer ook naar het tweede plan verwezen, gepostuleerd als zij die getrouwheid kan dienen.

Uiteraard is ook Rossetti’s ‘fidelity’ geen strikt objectief criterium. Het doet in laatste instantie een beroep op het litteraire geweten – dat wel bij iedereen in rekbaarheid verschilt. Doch het is een bruikbaar richtlijn, dan die welke enkel het scheppen van nieuwe schoonheid voorschrijft. Wie zich bij het vertalen erop betrappt, dat hij ‘smokkelt’ – uit luiheid, vermoeidheid, slordigheid of wanhoop aan zijn taak – schendt de getrouwheid waartoe hij aan het origineel verplicht is. ‘Fidelity’ houdt in, dat men moeilijkheden niet listig of enkel maar lui uit de weg mag gaan, dat men tot het uiterste van zijn vermogens moet gaan om te behouden, wat men in de tekst als merkwaardig, als karakteristiek, als werkzaam heeft gevoeld of ontdekt. Getrouwheid eist, dat men zo diep in het origineel doordringt als men vermogen en daar niet mee ophoudt, als de halfheid van ‘er zal wel dit of dat bedoeld zijn’ lokt, of zich een elegante omschrijving opdringt voor iets, wat men in de kern nog niet heeft begrepen. Rossetti’s richtlijn verzet zich naar mijn mening tegen de verleidelijke neiging, alles ‘naar ’s lands gelegenheid te verdietsen’, b.v. exuberante of hoofse Renaissance-taal tot moderne nuchterheid te vervlakken, en de pretentie te hebben, een auteur uitvroeger eeuwen te vertalen ‘zoals hij geschreven zou hebben, als hij in onze dagen had geleefd’.

Tot zover mijn vorige rapport. Dit jaar is, bij de geheel andere taak waarvoor ik stond, Rossetti mij zo mogelijk nog groter steun geweest. Immers, het ging dit keer om een onderzoek naar de waarde van vertalingen uit het Nederlands in een vreemde taal, en met name om de toetsing van James Holmes’ vertalingen van Nederlandse verzen in het Engels.

Vele malen is betoogd, dat men een vreemde taal, na een bepaalde leeftijd, nooit meer zo intiem leert kennen als zijn eigen. Hoezeer men ondanks jaren studie en jaren verblijf in het vreemde land wat de intimiteiten van de taal betreft een vreemdeling blijft, kan iedere trotse polyglot nalezen bij professor Renier, in dat

aardige boekje *'The English are they human'* - en in de studies van Engelsen over het proza van Joseph Conrad, die een Pool was. Een proza, dat ze nog niet lang geleden schitterend vonden, maar waarin voor hen altijd iets exotisch te proeven viel. Misschien zouden de verbluffend knappe tolken van de Verenigde Naties, van internationale conferenties en congressen, willen aanvoeren, dat zij dan toch maar de fijnste nuances van hetgeen zij vertolken weten weer te geven in de vreemde taal, die dikwijls niet hun moedertaal is. Ik zou er op antwoorden, dat hetgeen ze dan vertolken, zelden taalkundig subtiel is, en redevoeringen van staatslieden, gedelegeerden, congressisten en technici niet dan bij hoge uitzondering het karakter van litteratuur dragen. Een dichter brandschat zijn taal – het woord is van Roland Holst – maar zijn taalgenoot die hem ineen ander idioom transponeert, brengt het zelden verder dan tot toepassing van een sleutel op een brandkast – min of meer een geslaagd 'kraakje'. Er zijn natuurlijk weer uitzonderingen – Rossetti bijvoorbeeld. Maar over dergelijke, werkelijk tweetalige fenomenen, beschikt onze jury niet.

Aan de intieme kennis van Engels bij James Holmes valt evenmin te twifelen als aan uw aller intieme kennis van het Nederlands. Die kant konden wij gerust buiten beschouwing laten. Dat ging b.v. niet bij een Nederlander, die zich verستout had Nijhoff's 'Lied der dwaze bijen' in het Engels te vertalen en bijvoorbeeld de regel: 'Het sneeuwt, wij zijn gestorven', weergaf met 'it snowed, and we have died now'. Het gaat er nu niet om of 'we have died now' een exacte vertaling is van 'we zijn gestorven': het gaat er om of het phoneem 'we-have-died-now' ooit zó in de oren van een Engelsman of Amerikaan zal klinken als 'we zijn gestorven' in de onze – en dat geloof ik niet.

Als rapporteur heb ik mij uitsluitend afgevraagd: is hetgeen James Holmes als vertaling neerschrijft, strikt in overeenstemming met de tekst, 'according to my lights' wat betreft de kennis van Engels – maar ook volgens mijn gehoor, begrip en gevoeligheid wat betreft mijn moedertaal. Het criterium van Rossetti, 'fidelity' was daarbij van werkelijk onschatbare waarde.

Laat ik de theorie vaarwel zeggen en een voorbeeld geven. Een der eerste vertalingen, die mij van Holmes bij mijn onderzoek trof, was die van een vers van Lucebert. Ik behoor niet tot de vrienden, laat staan tot de intimi van deze dichter, die hem 'Loetsjebert' noemen – waarom ze dat doen weet ik niet.

Onder de titel 'Moore' heeft Lucebert een vers geschreven, dat mij indertijd bij eerste lezing, alleen al door zijn prachtig rhythme, de gewaarwording gaf, dat het oude Griekse koor was herleefd. Ik durf dat niet hardop te zeggen, omdat ik weet hoe allergisch onze moderne dichters voor dergelijke litteraire herinneringen van oudere mensen zijn... Henry Spencer Moore is de bekende Engelse beeldhouwer, van wie veel werk voor vele Nederlanders nog altijd wordt gekarakteriseerd door de 'gaten' er in – de negatieve ruimtevorming van Lipschitz. Het vers, het koor van Lucebert luidt als volgt:

'Het is de aarde die drijft en rolt door de mensen
Het is de lucht die zucht en blaast door de mensen
De mensen liggen traag als aarde

het om de hoofdzaak gaat: en dat is naar mijn mening het behoud van het voor beide verzen zo wezenlijke rythme. Immers, beide vertalingen vertonen omzettingen, die niet strikt noodzakelijk waren. Die omzettingen staan geheel in dienst van het rythme – en daarmee van de getrouwheid aan de tekst, de ‘fidelity’ van Rossetti, die zich immers ook uitstrekt tot die elementen van dichtkunst, welke met woordkunst en woordenboeken niets te maken hebben.

Ik blijf nog even bij Marsman. Van de juichkreet naar de bittere klacht:

‘De tijden zijn zwart
wij zijn eeuwen en eeuwen te laat geboren.
in een mantel gehuld, door een
engel op weerlichten doortocht verloren
en door het onuitroeibaar heimwee vervuld
den Koning te zien voor Wien ik had willen strijden,
schrijd ik naar den Dood
en die een krijgsman had willen zijn
in de hartstochtelijkste aller tijden,
moet nu in late verwilderde woorden gewagen
van eeuwen, die versomberden tot verhalen
– duister en vurig – van Kruistochten
en Kathedralen.’

Ik heb opzettelijk de rijmen en assonances wat aangedikt, in de hoop, dat u ze, in de vertaling, in enigerlei vorm of substitutie zult herkennen:

‘The times are black
We were born ages and ages too late.
Wrapped in a mantle lost
by an angel on some lightning journey
and filled with an unquenchable longing
to see the King I would have fought for,
I march towards Death,
and I who rather would have been
a warrior in
the most impassioned of all times
now must make notice in these latter-day
run-rampant words of ages sombered into tales
– obscure and fiery – of Cathedrals
and Crusades.’

U hoort hoop ik de assonances: ‘latter-day-ales-Crusades’ en de vergoeding van enkele zwakke rijmen door sterke alliteraties: ‘late-lost-lightning-longing’. U zult zoals ik het typische Marsman-rythme hebben herkend en de woordkunst hebben geproefd van ‘these latter-day run-rampant words’ voor ‘late verwilderde woorden’. Ik

geloof niet, dat beter vertaald kan worden.

Nog één fragment, waarvan ik de dichter wel niet hoeft te noemen:

‘He who would write, write in the spirit of
this sea or do not write at all: here is
the moonstone reef that stands firm, as the flood
pours over us, and culture like Atlantis sinks ...’

‘For all the time the world of Europe lives
and, bleeding, dreams the reckless dream in which
the cross of wood grows like a living vine,
here the source murmurs, and above this sea
the light of the creative spirit moves.’

‘Het lichten van den creatieven geest’ is zonder twijfel fijner, glanzender dan ‘the light of the creative spirit’. Daar staat tegenover, dat velen met mij de vertaling van de onnoemelijk moeilijke regel: ‘waarin het kruishout als een wijnstok rankt’, verbluffend raak zullen vinden, al is ze niet letterlijk: ‘in which the cross of wood grows like a living vine’.

Het gemis van het ‘ranken’ wordt door dat ‘living’ gecompenseerd. En dit fragment is dan slechts een voorlopige vertaling en nog niet gepubliceerd.

Eén moeilijk punt, nauw in verband staande met de eis van getrouwheid aan de tekst, moet ik nog bespreken: het rijm.

Eén blik op een rijm-woordenboek (brrr, maar ze bestaan en worden, meen ik, gebruikt) toont de enorme moeilijkheid aan, Engelse equivalenten te vinden voor Nederlandse rijmen. Ze moeten vrijwel steeds in een andere woordsoort gevonden worden, die dan bij toepassing de hele zinsbouw verwingt. Dat onze infinitivi, participia, adjectieven etc. etc. veelal minstens één lettergreep langer zijn dan hun Engelse broertjes en zusjes, maakt berijmde vertalingen in het Engels tot maar zelden geslaagde curiosa.

Holmes rijmt, als hij wil, met benijdenswaardig gemak. Ik citeer uit een fragment van Gorter’s *Mei* de vermaarde regels:

‘Then a boy piped, and like an organ’s pipe
the notes hung trembling in the air as ripe
as new-ripe cherries, when a breeze in spring
rises in the grove and goes a-wandering ...’

En uit ‘*Het daghet in den Oosten*’:

‘And now will I betake me
unto some nunnery,
and garb me all in raven black,

and I a nun shall be.'

'It was with her pure clear voice
that she the mass did sing.
It was with her snow-white hands
that she the bell did ring.'

Beide fragmenten zijn slechts voorlopige vertalingen, door Holmes voor zijn radiolezingen gemaakt en niet gepubliceerd.

Doch vele malen geeft Holmes daar, waar kennelijk voor zijn gevoel het rijm slechts 'traditioneel', 'mechanisch' is, dat rijm prijs, om dicht bij het ritme en de dictie van het oorspronkelijke te kunnen blijven. Hij gaat daarbij zover, dat hij zelfs sonnetten rijmloos vertaalt. En nu kan ik mij uw ontsteltenis begrijpen: is dat nog te verenigen met de getrouwheid aan de tekst, de 'fidelity' waarover ik zo heb uitgeweid?

Niet 'pour le besoin de la cause', maar werkelijk uit overtuiging voer ik daartegen aan, dat het klassieke sonnet minstens evenzeer wordt gekenmerkt door de spanning, die bestaat tussen de kwatrijnen en de terzinen, als door het rijm, dat zo heel vaak niets méér is dan een rijmschema. Er zijn zonder twijfel sonnetten, die de oude naam van 'klinkerts' verdienen om hun stralende rijmen. Maar er zijn er talloze, waarvan men het rijm bij het aanhoren niet dan met voorwetenschap, uit de gedrukte tekst, kan herkennen – al heeft het dan de dichter gedwongen tot die typische geconcentreerdheid, die 'des sonnets' is.

Tussen het schematische, traditionele rijm enerzijds en de gespannen dictie, de ontlading van de kwatrijnen in de terzinen aan de andere kant, heeft Holmes geopteerd voor het laatste. Omdat dit laatste voor hem kennelijk essentiëler was, en hij niet door rijmen, waartoe hij zich volkomen capabel heeft getoond, die spanning en ontlading wilde bederven.

Ik zou nu graag enige sonnetten in Holmes' vertalingen willen voorlezen, om u te overtuigen hoezeer rijmloze sonnetten sonnetten kunnen blijven – ik zou u Achterberg en Bloem, maar vooral Nijhoff willen voordragen:

'I went to Bommel, went to see the bridge...'

maar wil dat nog grager overlaten aan 'James Holmes himself'.

De commissie is tot de overtuiging gekomen, dat ook de rijmloze sonnetten-vertalingen van Holmes meesterstukken van vertaalkunst zijn – en zij zal de kritiek, die misschien daarover zal losbarsten, gelaten over zich heen laten gaan.

In mijn rapport van verleden jaar heb ik aangestipt, hoezeer voor de Nijhoff-vertaalprijs ook kwantum meetelt, 'range' – een bijna onvertaalbaar woord, ik doel op het omgekeerde van specialisering, op het bestrijken van literatuur uit velerlei eeuwen – en het ontbreken van elke steun in de vorm van vroegere vertalingen.

Om zijn oorspronkelijkheid, zijn omvang, ook in de tijd, en bovenal de kwaliteit, heb ik gemeend de commissie te moeten adviseren, dit jaar James Holmes

voor zijn vertalingen de Nijhoff-prijs toe te kennen.

Voordat de voorzitter de plechtige bijeenkomst sluit kan hij een juist binnengekomen telegram voorlezen van de Regent van het Prins Bernhard Fonds, die op deze dag zelf in de Verenigde Staten van Amerika vertoeft.

James Holmes
Uitreikingsbijeenkomst Nijhoff-prijs
Hal Ministerie O.K.W., 's-Gravenhage.

My sincerest congratulations

Bernhard Prince of the Netherlands.

